

Sadržaj

Dogadjaji

Mediji o medijima

Konkursi

Linija za pomoć novinarima

Sloboda izražavanja u praksi

domaćih sudova

Piše: Amir Kapetanović

Kako u praksi izbjegići tužbu za klevetu

Piše: Aladin Abdagić

Ćuti i trpi: Flaster na usta onima

koji drugačije misle

Piše: Andrijana Pisarević

Gdje je zapela sloboda?

Piše: Nikolija Bjelica

SLOBODA: Želimo li slobodu

izražavanja - moramo je dati i
neistomišljenicima

Piše: Vera Soldo

(Ne)formalne granice slobode izražavanja u BiH

Sloboda izražavanja nije apsolutno pravo i u uređenim sistemima ona je podvrgnuta određenim formalnostima, uslovima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom i neophodnim u demokratskom društvu, a u interesu ograničenja prava drugih lica ili zaštite javnog interesa.

U Bosni i Hercegovini, u kojoj su medijski zakoni prilično usklađeni sa evropskim standardima, ipak postoje mogućnosti za određena formalno-pravna ograničenja slobode izražavanja i rada novinara. To su ona ograničenja koja nisu neophodna za demokratsko društvo nego često predstavljaju instrument političkog pritiska na medije.

Kao najznačajnije formalne prepreke za novinarski rad u BiH, medijski profesionalci izdvajaju problem primjene Zakona o zaštiti od klevete koja nije u skladu sa evropskim standardima, zatim nepoštivanje odredbi Zakona o slobodi pristupa informacijama, kao i formalno-pravne odluke institucija kojima se ograničava pristup javnim događajima ili sjednicama općinskih vijeća/skupština.

Novinari koji se bave istraživačkim temama ocijenjuju tužbe za klevetu kao ograničavajuće za rad medija. Ipak, postoje određeni mehanizmi koji pomažu takvim medijskim kućama da izbjegnu tužbe ali i da određena zakonska ograničenja okrenu u svoju korist, kroz detaljnu provjeru svih činjenica priče kao i kroz izbjegavanje narušavanja ugleda i časti lica o kojima pišu.

Pored toga, za rad istraživačkih novinara često je problem nepostupanje po Zakonu o slobodi pristupa informacija od strane institucija od kojih se traže informacije. Centar za istraživačko novinarstvo do sada je dobio devet presuda u svoju korist zbog tužbi za nepoštivanje ZOSPI-ja. Konačno, ograničavanje pristupa javnim događajima u javnim institucijama za određene novinare i medijske kuće predstavlja pritisak na medije i ograničavanje prava na novinarski rad.

Ono što se izrekne može da dovede do povrede tuđih prava, da utiče na gornika ili na onoga o kome se govori ali i na širu društvenu zajednicu. Zbog toga razlozi ograničenja moraju da budu jasno određeni i omeđeni. U protivnom, ako ograničenja i kriteriji nisu dovoljno precizno definisani kroz zakone, građani i novinari će se plašiti da govore zbog straha od sankcija. U digitalnom okruženju ovo pitanje dobija na značaju zbog specifičnosti medijskog okruženja. Istovremeno, mediji mogu izbjegći tužbe te dugotrajne i skupe sudske procese kroz poštivanje etičkih kodeksa i profesionalan pristup.

Kako se medijima i novinarima u BiH ograničava sloboda izražavanja i pravo na profesionalan rad, kako se medijske kuće i profesionalci nose sa formalnim ograničenjima i koje su prepreke koje direktno ili indirektno utiču na slobodu govora? Kako se sloboda izražavanja tretira u praksi domaćih sudova? O ovim i sličnim pitanjima za 55. broj E-novinar biltena pišu: urednica mostarskog internet portala Republika.info **Vera Soldo**, glavni i odgovorni urednik Centra za istraživačko novinarstvo **Aladin Abdagić**, glavna urednica portalata Srpska-cafe.com **Andrijana Pisarević**, novinarka internet portala Direkt-portal.com **Nikolija Bjelica** i sudija Okružnog suda u Banjoj Luci **Amir Kapetanović**.

Arman Fazlić, urednik E-novinara

Sloboda izražavanja u praksi domaćih sudova

Piše: Amir Kapetanović

Sloboda izražavanja predstavlja jedno od ljudskih prava prve generacije, gdje se primjera radi isto javlja kao Ustavom zagarantovano pravo u Amandmanu I Ustava SAD, već 1791. godine. Danas je nemoguće zamisliti postojanje demokratskog društva bez zajamčenog prava na slobodu izražavanja iz kojih razloga Ustavi svih demokratskih država, garantuju to pravo. Niz međunarodnih pravnih akata proklamuju zaštitu ovog ljudskog prava, a za Bosnu i Hercegovinu kao članicu Vijeća Evrope, naročito je važna Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda (u daljem tekstu: EK) iz 1950. godine. Naime, članom 10. EK zagarantovano je pravo na slobodu izražavanja. Razvojem modernih sredstava komunikacije interneta i sl., javljaju se novi problemi u pogledu prava na slobodu izražavanja i njegovog ograničenja, pa tako i Evropska komisija, kao tijelo Evropske unije, je u toku 2017. godine predstavila Smjernice i načela za internetske platforme kako bi se pojačala prevencija otkrivanjem i uklanjanjem nezakonitih sadržaja na internetu koji potiču mržnju, nasilje i terorizam.

U Bosni i Hercegovini, kao što je poznato do 1999. godine, kleveta kao razlog ograničavanja slobode izražavanja je predstavljala krivično djelo za koje su izricane krivično pravne sankcije. Nakon odluke Visokog predstavnika za Bosnu i Hercegovinu izvršena je dekriminalizacija klevete a nakon toga, su doneseni entitetski zakoni o zaštiti od klevete u toku 2001. godine, te i Zakon Brčko Distrikta BiH.

Međutim, niti jedno pravo nije apsolutno, pa tako niti pravo na slobodu izražavanja koje može biti ograničeno u onim slučajevima kao što su interesi nacionalne bezbjednosti, teritorijalnog integriteta ili javne bezbjednosti radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, sprečavanja otkrivanja obaveštenja dobijenih u povjerenju ili radi očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva, a kako je to propisano članom 10. EK.

Veoma često u praksi domaćih sudova se javljaju predmeti u kojima tužioci shodno odredbama Zakona o zaštiti od klevete, sada u parničnom postupku podnose tužbu protiv autora, urednika ili izdavača izražavanja, kao i pravnog lica koje je objavilo izražavanje, a koji se u laičkom govoru često nazivaju novinari. Naime, s druge strane kao tužioci se javljuju javne ličnosti najčešće političari koji smatraju da određenim spornim izražavanjem bilo u elektronskim, odnosno štampanim medijima je povrijeđen njihov ugled koji uživaju u sredini u kojoj žive. Iz tih razloga isti imaju za cilj da ostvare pred sudom pravnu zaštitu koja će ograničiti takvu slobodu izražavanja, bilo na način da se presuda kojom će biti utvrđeno da je takvo izražavanje neistinito bude objavljeno na isti način kao i klevetničko izražavanje, a mnogo češće potraživanjem naknade

Niti jedno pravo nije apsolutno, pa tako niti pravo na slobodu izražavanja koje može biti ograničeno u onim slučajevima kao što su interesi nacionalne bezbjednosti, teritorijalnog integriteta ili javne bezbjednosti radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, sprečavanja otkrivanja obaveštenja dobijenih u povjerenju ili radi očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva, a kako je to propisano članom 10. EK.

Dogadjaji

08.06.2018.

Završena Novinarska akademija 2018 na Boračkom jezeru

30.05.2018.

Novinari u Brčkom razgovarali o mehanizmima za zaštitu radnih i profesionalnih prava

29.05.2018.

Novinarima u Banjaluci predstavljeni mehanizmi za zaštitu radnih i profesionalnih prava

Mediji o medijima

09.06.2018.

SLUČAJ DEŽULOVIĆ: Nekrolog jednom vremenu

08.06.2018.

Satira i mediji: Slučaj Dežulović (media.ba)

08.06.2018.

BiH jedina u Evropi nema mrežu četvrte generacije, a ni cijela teritorija nije pokrivena 3G mrežom

Konkursi

Transparency International i Capital.ba: Obuka za novinare iz oblasti istraživačkog novinarstva u javnim finansijama. Rok za prijavu 15. juni 2018.

Radio M traži voditelja – urednika. Rok za prijavu: 28. juni 2018.

Glas Amerike – redakcija na jezicima naroda u BiH, raspisuje konkurs za poziciju multimedijiskog izvještača. Rok za prijavu: 30. juni 2018.

Glas Amerike – redakcija na jezicima naroda u BiH, raspisuje konkurs za poziciju dopisnika/izvještača iz oblasti znanosti. Rok za prijavu: 30. juni 2018.

Linija za pomoć novinarima

Aktuelni slučajevi:

Centar za istraživačko novinarstvo - Novinarima CIN-a prijeđeno je na zvaničnoj Facebook stranici Centra za istraživačko novinarstvo nakon objave teksta o načelniku Velike Kladuše Fikretu Abdiću.

Politički pritisak i prijetnja, 23.04.2018 - Ramo Abidović, novinar portala Infoplus.ba prijavio je online napad od strane povjerenika SDA Muhameda Hodžića. Novinar je slučaj prijavio i Policijskoj upravi Kalesija.

Dejan Šajinović - Generalni sekretarijat Narodne skupštine RS odbio je zahtjev za pristup informacijama novinara Nezavisnih novina za dostavu transkripta sjednice. Linija za pomoć novinarima pružila je pravni savjet u ovom slučaju. Nakon žalbe koju je novinar uputio, Generalni sekretarijat NSRS je dostavio transkript.

nematerijalne štete koja se ogleda u novčanom ekvivalentu. Zadatak sudova u takvim postupcima je da uspostave ravnotežu odnosno odgovore na pitanje proporcionalnosti, odnosa s jedne strane prava na slobodu izražavanja novinara kao tuženog, a s druge strane pravo na zaštitu ugleda tužioca kao javne ličnosti.

Da bi sudovi mogli odgovoriti na pitanje da li je određenim izražavanjem povrijeđen ugled tužioca primjenjuju se testovi tj. trodijelni test, odnosno kriteriji koji su relevantni za test proporcionalnosti. Ti kriteriji su koliko sporno izražavanje doprinosi raspravi od javnog interesa, koliko je poznata ličnost o kojoj je riječ i šta je predmet izvještavanja, ponašanje lica o kojem je riječ prije objavljivanja članka, način pribavljanja informacija i njihova istinitost, sadržaj, forma i posljedice objavljivanja i gdje je primjenjivo ozbiljnost izrečene sankcije. To konkretno znači da ako npr. novinari izvještavaju o načinu trošenja budžetskih sredstava, radu policijskih organa, postupcima javne nabavke i sl., nesumnjivo da se radi o temama koje doprinose raspravi od javnog interesa tj. onim temama za koje javnost ima pravo da zna. U pogledu ponašanja lica o kojima je riječ, a prije objavljivanja članka odgovor na to pitanje predstavlja, koliko to lice samo svojim radnjama je doprinijelo objavljivanju članka. U nizu odluka se navodi da su političari javne ličnosti koji su na takav način sami pristali da njihov rad bude pod lupom javnosti i da trebaju podnosići veću dozu kritike, nego ličnosti koje nisu javne. Naravno niti javne ličnosti nisu dužne da podnose bezrazložnu i neistinitu kritiku. U pogledu načina pribavljanja informacija i njihovih istinitosti često autori spornog izražavanja, tj. novinari kada se saslušavaju u parničnom postupku pred sudom, izjavljuju da su informaciju pribavili od povjerljivog izvora, da su imali dva nezavisna izvora, a na upit da li su kontaktirali suprotnu stranku tj. tužioca kao javnu ličnost prije objavljivanja spornog članka izjavljuju da jesu pokušali, ali da nisu uspjeli. Naime, veoma je važno da novinari, kao tuženi u parničnom postupku, dokažu da su postupali u dobroj namjeri, da sporno izražavanje nije bilo u cilju bezrazložne kritike javne ličnosti samo u cilju da se nanese šteta njegovom ugledu. „U principu obrana na osnovu iskrene namjere je jedna vrsta zamjene za dokazivanje istinitosti. Kada novinar ima legitiman cilj, kada je u pitanju nešto od značaja za javnost i kada su razumni napor učinjeni u potvrđivanje činjenica, mediji se neće smatrati odgovornim čak i u slučaju da se ispostavi da su činjenice bile neistinite“, a kako se to navodi u presudu Evropskog suda u predmetu Thorgeirson, protiv Islanda. Kada novinar kao tuženi u smislu ukoliko je njegovo izražavanje bilo u dobroj namjeri, tj. da informiše javnost o pitanjima od javnog interesa, navede da nije „uspio“ kontaktirati suprotnu stranu tj. političara kao javnu ličnost ta činjenica može već dovoljno govoriti o tome koliko je bilo iskrene namjere u takvom izražavanju.

Nadalje često novinari pred sudovima iznose odbranu da sporno izražavanje predstavlja njihov vrijednosni sud tj. vrijednosno mišljenje, a ne činjenicu, gdje je domaćim zakonima o zaštiti od klevete propisano da se za izraženo mišljenje, neće odgovarati za klevetu. U odlukama domaćih sudova se za vrijednosni sud navodi da predstavlja izražavanje koje se ne može dokazati, dok se postojanje informacija, tj. činjenica može dokazivati. Međutim i u odlukama domaćih sudova kao što je Ustavni sud BiH, tako i odlukama Evropskog suda za ljudska prava u

Zadatak sudova u takvim postupcima je da uspostave ravnotežu odnosno odgovore na pitanje proporcionalnosti, odnosa s jedne strane prava na slobodu izražavanja novinara kao tuženog, a s druge strane pravo na zaštitu ugleda tužioca kao javne ličnosti.

I prilikom pronošenja sporog izražavanja mediji odnosno novinari trebaju takvo izražavanje pronositi u dobroj namjeri tj. u cilju informisanja javnosti, a ne u cilju bezrazložne kritike. U konkretnom slučaju znači da ako jedan internetski portal objavio sporno izražavanje o nekoj javnoj ličnosti optužujući ga sasvim proizvoljno, bez bilo kakvog činjeničnog osnova, da je počinio niz krivičnih djela, što samo po sebi predstavlja klevetničko izražavanje drugi mediji i novinari koji preuzimaju takvo izražavanje bi morali omogućiti takvo javnoj ličnosti, da se izjasni o takvom spornom izražavanju, a takvo pronošenje bi moralno biti u cilju informisanja javnosti o tom događaju, mišljenjima ili idejama.

Strazburgu (u daljem tekstu: Evropskog suda) se navodi da vrijednosni sud koji nema nikakvu činjeničnu osnovu za podršku može biti pretjeran, pa će se i u takvom slučaju odgovarati za sporno izražavanje odnosno suđovi će imati osnov da ograniče takvo izražavanje. To praktično znači da ako novinari u spornom novinskom članku iznose mišljenje da neka javna ličnost tj. političar, nemoralno, nekvalitetno i neažurno i sl. obavlja svoju javnu funkciju, a činjenice tog spornog događaja o kojem se izvještava govore sasvim suprotno, onda bi sporno izražavanje predstavljalo vrijednosni sud koji je pretjeran koji nema činjeničnu osnovu i bi bila narušena ravnoteža između slobode izražavanja novinara kao tuženog i prava na zaštitu ugleda tužioca kao javne ličnosti, tj. političara.

Isto tako u praksi je veoma često iznošenje mišljenja od strane novinara da pronošenjem određenog izražavanja koje istog nisu autori, tj. prenose npr. sporne članke sa drugih Internet portala i objavljaju na „svom portalu“ i sl., ne postoji odgovornost za takvo izražavanje. Naravno da je neophodno da mediji prenose informacije od javnog interesa i da javnost ima pravo da dobije te informacije, jer u suprotnom mediji ne bi mogli izvršavati svoju osnovnu ulogu „čuvara javnog interesa“. Međutim i prilikom pronošenja spornog izražavanja mediji odnosno novinari trebaju takvo izražavanje pronositi u dobroj namjeri tj. u cilju informisanja javnosti, a ne u cilju bezrazložne kritike. U konkretnom slučaju znači da ako jedan internetski portal objavio sporno izražavanje o nekoj javnoj ličnosti optužujući ga sasvim proizvoljno, bez bilo kakvog činjeničnog osnova, da je počinio niz krivičnih djela, što samo po sebi predstavlja klevetničko izražavanje drugi mediji i novinari koji preuzimaju takvo izražavanje bi morali omogućiti takvoj javnoj ličnosti, da se izjasni o takvom spornom izražavanju, a takvo pronošenje bi moralno biti u cilju informisanja javnosti o tom događaju, mišljenjima ili idejama. U vezi s tim Evropski sud za ljudska prava u predmetu Jersild protiv Danske, suprotno stavu danskih sudova da novinar koji u televizijskoj emisiji omogućio članovima rasističke organizacije da iznesu svoje kontraverzne stavove u pogledu pogrđnih i nedoličnih opaski o useljenicima i etničkim grupama u Danskoj, našao da sadržaj emisije je imao za cilj ukazivanje na javnu raspravu i komentare štampe o rasizmu u Danskoj, a da sama emisija nije imala za svrhu propagandu rasističkih ideja i stavova, već je emisija upozorila na nemoral, opasnosti i protivzakonitosti, propagiranja rasne mržnje i ideje o nadmoćnosti jedne rase. Međutim, u sporovima pred domaćim sudovima sporna izražavanja klevetničkog sadržaja pronose se bez bilo kakvih aktivnosti tuženog medija, gdje se smatra da onaj koji pronosi i nije autor spornog izražavanja, pa ima pravo da ga pronese. Ovakvo stajalište bi bilo suprotno pravu na slobodu izražavanja i dovelo bi do izigravanja istog u demokratskom društvu.

Naime, možemo zamisliti da bi postojala mogućnost značajne zloupotrebe slobode izražavanja kada bi neki poznati online mediji, klevetničke informacije anonimno objavljuvao na jednoj web adresi na bilo koji način, a onda se to sporno izražavanje pronosi na web adresi tuženog medija koji bi iznosio odbranu u sudskom postupku da on nije autor spornog izražavanja te da za isto ne može odgovarati. Sloboda izražavanja, nije da tako kažemo novinarska sloboda, već predstavlja ljudsko pravo, pravo

Ako npr. novinari izvještavaju o načinu trošenja budžetskih sredstava, radu policijskih organa, postupcima javne nabavke i sl., nesumnjivo da se radi o temama koje doprinose raspravi od javnog interesa tj. onim temama za koje javnost ima pravo da zna.

svih građana, jer ne samo da novinari imaju pravo da saopštavaju informacije tj. činjenice i iznose mišljenja tj. vrijednosne sudove, već i s druge strane javnost ima pravo da takve informacije i primi.

U pogledu tužioca kao javne ličnosti kao što je već rečeno u nizu odluka domaćih sudova pa i Evropskog suda, se ističe da isti moraju podnijeti veći stepen tolerancije u pogledu spornih izražavanja nego što to moraju privatna lica. Međutim u svjetlu naprijed navedenih kriterija često javne ličnosti u domaćem političkom životu, svojim javnim djelovanjem daju povod za reakciju novinara kao čuvara javnosti, gdje takva reagovanja znaju biti i pretjerana i sadržavati oštar rječnik ali da ipak ne bi smjela biti ograničena odlukama domaćih sudova. Tako npr. u predmetu Bodrožić protiv Srbije pred Evropskim sudom novinar je istoričara, koji je predstavljao i javnu ličnost nazvao idiotom koji je iskoristio još jednu priliku da iznese svoje, fašistoidne stavove. Naime, istoričar je na kanalu državne televizije ispričao kako je Baranja pod Hrvatskom okupacijom, kako su Slovaci, Rumuni i prije svega Mađari u Vojvodini kolonisti, a da Hrvata uopšte i nema u Vojvodini, a Mađari su velikom dijelu Sloveni. Pri tome činjenice su govorile suprotno, jer prema popisu stanovništva izvršenog u toku 2002. godine Vojvodina je predstavljala višenacionalnu sredinu, od čega 35% njenog stanovništva nisu Srbi, a ogromnu većinu činili su Mađari, ali takođe i Slovaci, Hrvati i dr. U istoj odluci se kaže da činjenica da je tuženi kao novinar smatrao da mu je dužnost da javno reaguje na takve izjave tužioca, je takođe razumljiva. Iako je upotrijebio oštре riječi one su date kao reakcija na provokativni intervju i u kontekstu slobodne rasprave o pitanju od opšteg interesa za demokratski razvoj njegovog regiona i zemlje u cjelini. Upravo ovakva ili slična sporna izražavanja se dešavaju i u našoj zemlji naročito u periodu predizborne kampanje, gdje kao što vidimo i prema praksi Evropskog suda, novinari su pozvani da javno reaguju, pa u takvom slučaju njihovo sporno izražavanje se neće smatrati klevetničkim niti bi trebalo biti ograničeno. S druge strane političari kao javne ličnosti bi morali voditi više računa o sadržaju svog izražavanja i biti svjesni da takvo izražavanje može izazvati negativne reakcije javnosti uključujući i novinara, pa bi u takvom slučaju bezuspješno od sudova tražili ograničenje slobode izražavanja radi povrede ugleda.

Na kraju i u pogledu sankcija koje izriču domaći sudovi u predmetima u kojima se utvrđi da je sporno izražavanje klevetničko i da se ima ograničiti iz razloga što je povrijeđeno pravo na ugled tužioca, u domaćoj praksi su nastupile značajne promijene u odnosu na početni period primjene Zakona o zaštiti od klevete. Naime, iznosi naknade nematerijalne štete koji se dosuđuju su značajno manji i danas se maksimalno u odnosu na javne ličnosti u pravilu kreću, do 3.000,00 KM, a često i znatno niže. Međutim, u smislu naprijed navedenih kriterija i primjene testa proporcionalnosti, pa i u nekim odlukama Ustavnog suda BiH se zna ukazivati da je narušen princip proporcionalnosti, sa ograničavanjem slobode izražavanja naknadom nematerijalne štete, a da pri tome nije utvrđeno da li se narušena ravnoteža mogla uspostaviti npr. javnim izvinjenjem tuženog,

Kao što vidimo problemi u praksi u vezi sa slobodom izražavanja naročito u ovim predmetima gdje je s jedne strane tužilac javna ličnost političar, a kao tuženi novinar, su veoma složeni i potrebno ih je sagledati sa više aspekata, gdje je unapređenje u pogledu edukacije u smislu odluka Evropskog suda, moguće i kod domaćih sudova, ali i kod medija pa, i političara kao javnih ličnosti.

objavljivanjem presude na isti način kao i klevetničkog izražavanja i sl. o čemu sudovi trebaju povesti računa.

Većinska percepcija domaće javnosti a naročito novinara, je takva da se sudovi stavlju u zaštitu javnih ličnosti, a naročito političara. Međutim, veoma je važno da novinari kad god je to moguće, prije određenog izražavanja primjene naprijed navedene kriterije, a sigurno najbitnije je da postupaju u dobroj namjeri u cilju informisanja javnosti sa tačnim informacijama, a ne sa neistinom, a s druge strane da političari kao javne ličnosti pokažu značajno veću dozu tolerancije, jer su sami izabrali da se bave djelatnošću koja je jeste i mora biti pod lupom javnosti. U predmetima popularno nazvanim kleveta shodno ustavnoj strukturi Bosne i Hercegovine, najčešće u jednom predmetu odlučuje veći broj sudija. To praktično znači da u prvom stepenu pred osnovnim, odnosno općinskim sudovima, sudi sudija pojedinac, po izjavljivanju žalbe u okružnim, odnosno kantonalnim sudovima vijeća trojice sudija, a onda takav predmet vrlo često bude i predmet ocijene ustavnosti odluke domaćih sudova pred Ustavnim sudom BiH, iz razloga što je Ustavom BiH članom 2. stav 2., propisan primat Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava u odnosu na domaće zakone uključujući i Zakon o zaštiti od klevete. Za razliku od susjednih zemalja sa sličnom pravnom tradicijom Bosna i Hercegovina, i u odnosu na presude Evropskog suda u ovim predmetima slobode izražavanja nema za sada odluka, kojima bi bilo utvrđeno da je odlukama domaćih sudova ograničena sloboda izražavanja protivna Evropskoj konvenciji. Kao što vidimo problemi u praksi u vezi sa slobodom izražavanja naročito u ovim predmetima gdje je s jedne strane tužilac javna ličnost političar, a kao tuženi novinar, su veoma složeni i potrebno ih je sagledati sa više aspekata, gdje je unapređenje u pogledu edukacije u smislu odluka Evropskog suda, moguće i kod domaćih sudova, ali i kod medija pa, i političara kao javnih ličnosti.

Kako u praksi izbjegići tužbu za klevetu

Piše: Aladin Abdagić

Mediji moraju poštovati prvo pravilo profesije i objavljivati tačne, istinite i provjerene informacije. Zbog toga treba da čine sve da dobiju tzv. „drugu stranu“ kako bi na objektivan način u svojoj priči predstavili sve pomenute aktere. Iako izgleda da je ove profesionalne norme jednostavno zadovoljiti, to u praksi nije tako. Zbog pritiska koji im stvaraju urednici i rokovi, novinari često zanemaruju pravila ili nemaju vremena da ih poštuju. Zato objavljaju informacije u čiju tačnost nisu sigurni, a u pričama često nedostaju obavezni elementi – poput „druge strane“.

Šta uraditi ako dođete u takvu poziciju? Jednostavno je – učinite sebi uslugu i ne objavljujte priču dok ne uradite sve što je potrebno za potvrdu teze. To se radi propitivanjem svih izvora, dokumenata i izjava do kojih možemo doći. U tom procesu se zanemaruju emocije, lične preferencije i ego novinara jer priča napisana na ovim osnovama obično nema održive argumente, a to gotovo uvijek znači da nije tačna. Novinar i medij koji objavi takvu priču može očekivati tužbu za klevetu. Taj proces iscrpljuje finansijski, oduzima dragocjeno vrijeme za rad, a ako se utvrdi da je osnovana oduzima i kredibilitet. Osim toga, objava netačnih informacija nanosi štetu ljudima i institucijama o kojima se piše, a publika ostaje pogrešno informisana - što nikako nije cilj dobranamjernog i profesionalnog novinarstva.

Centar za istraživačko novinarstvo (CIN) 13 i po godina piše o korupciji,

Šta uraditi ako dodete u takvu poziciju? Jednostavno je – učinite sebi uslugu i ne objavljujte priču dok ne uradite sve što je potrebno za potvrdu teze. To se radi propitivanjem svih izvora, dokumenata i izjava do kojih možemo doći.

kriminalu i drugim pojavama koje negativno utiču na živote bh. građana. CIN je do sada objavio više od 500 istraživačkih priča, desetine video priča i 14 baza podataka.

Sve informacije se više puta provjere prije objave, zasnovane su na relevantnim dokumentima i svjedočenjima aktera koji dokazuju navode u tekstovima. Ukratko – ništa se ne uzima „zdravo za gotovo“, ništa se ne prepostavlja i sve se provjerava.

Zbog ovakvog načina rada, CIN i njegovi novinari nisu nikada osuđeni za klevetu.

Međutim, važan je i drugi efekat koji je takav rad stvorio, a to su: ugled u društvu i povjerenje među čitaocima. Na osnovu CIN-ovih priča pokrenute su mnoge istrage pravosudnih i policijskih institucija, podignute su optužnice, izmjenjeni su zakoni i propisi, smijenjeni su funkcioneri i političari, a neki su i osuđeni za svoja nedjela.

Zaštita od tužbe za klevetu

Novinari imaju veliku odgovornost za svoj rad. Nije lako informisati građane o važnim i kontroverznim temama, a da to bude tačno i nedvosmisleno. A tako mora biti. Jer novinar svakom svojom objavom utječe na javno mijenje, ma kako to izgledalo nemoguće. Takav utjecaj može dovesti do društvene reakcije čije posljedice mogu biti tragične. Tada objavljivanje demantija neće pomoći jer pored toga što će novinar pred sudom odgovarati za klevetu, postoji mnogo veće breme, a to je svijest da je negativno utjecao na živote ljudi i formiranje njihovog pogrešnog mišljenja o nekome.

Ovaj tekst sam pisao i dorađivao dva dana, i za to vrijeme sam napisao i dva demanta portalima koji su objavili netačnu vijest o saradnji CIN-a i jedne lokalne institucije. Prije toga me niko nije nazvao da pita da li je to istina i šta sam se to dogovorio? Konačno je skinuta sa portala, ali su za to bila potrebna dva demanta i moje vrijeme.

Saznao sam da je vijest portalima poslao predstavnik institucije koji je došao na to mjesto zahvaljujući politici. On je susret sa urednikom CIN-a na javnom događaju samovoljno predstavio kao susret dvije institucije koje planiraju saradnju u budućnosti. Kolege su takav dopis objavili bez ikakvog propitivanja sadržaja, iako nisu bili njeni autori. To je neprihvatljivo i predstavlja grubo kršenje osnovnih pravila profesije, koja se zbog čestih sličnih ponašanja novinara širom BiH, survava u blatnjave ponore.

U CIN-u volimo kazati da „razgovaramo“ sa dokumentom do kojeg smo došli, a koji dokazuje korupciju ili kriminal. Novinari od svojih izvora dobijaju razne podatke, ali ne mogu biti sigurni da li su oni istiniti, odnosno da li je dokument krivotvoreni. Uvijek moramo provjeriti njegovu autentičnost iz više izvora i tek onda ga koristiti u svom radu. To je brana za poluistine, lažne vijesti i priče te stvaranje atmosfere koju planiraju loši ljudi kako bi lakše ostvarili svoje lične interese.

Urednik jednog poznatog njemačkog lista mi je rekao da su njihovi novinari dobili dokument od izvora o trgovini oružjem u koji su umješani članovi njihove vlade. Informacija je bila ekskluzivna i jedva su dočekali da je objave. Međutim, ispostavilo se da je dokument krivotoren i da mjesec dana nakon objave priča redakcija nije mogla raditi jer su policijski službenici vodili istragu.

Dakle, ekskluzivnost ne može biti ispred normi novinarske profesije jer one postoje sa dobrim razlogom.

Od osnivanja 2004. godine, CIN primjenjuje sistem provjere činjenica kao filter koji ne dozvoljava da se u istraživačkim tekstovima objave

U procesu istraživanja i pisanja teksta autor često vlada velikim brojem podataka, pa ih prihvata zdravo za gotovo, ne pitajući za objašnjenje njihove međusobne veze ili njihovo značenje u određenom kontekstu. A to često pravi ključnu razliku u sadržaju informacije koju obznanjujemo javnosti. Ovo često zna biti razlog zbog čega se tekstovi mogu pogrešno interpretirati u javnosti.

netačne informacije. Prilikom procesa provjere od novinara se zahtjeva da svaki navod u tekstu podupre relevantnim dokumentom uključujući i odgovarajućeg sagovornika na temu o kojoj se piše.

Do samog čina provjere, novinar i urednik moraju o temi koja se istražuje odgovoriti na sva pitanja na fer osnovi i u skladu sa standardima profesije. Koliko mi je poznato, druge redakcije u Bosni i Hercegovini nemaju praksu detaljne provjere činjenica. One koje se bave istraživačkim novinarstvom bi to obvezno morale raditi, dok redakcije koje objavljaju dnevne vijesti mogu pronaći sličan mehanizam, koji bi bio funkcionalan, ali brži. Možda je dobar način konsultovati se sa kolegama o onome što je napisano, posebno onima za koje znate da su pošteni i da imaju više iskustva. Na kraju, koliko god mi bili sigurni u ono što smo napisali, to vrijedi provjeriti nekoliko puta. Na ovaj način će se opasnost od tužbe za klevetu svesti na minimum.

U procesu istraživanja i pisanja teksta autor često vlada velikim brojem podataka, pa ih prihvata zdravo za gotovo, ne pitajući za objašnjenje njihove međusobne veze ili njihovo značenje u određenom kontekstu. A to često pravi ključnu razliku u sadržaju informacije koju obznanjujemo javnosti. Ovo često zna biti razlog zbog čega se tekstovi mogu pogrešno interpretirati u javnosti. Kako bismo izbjegli takve nejasnoće, mi u CIN-u imamo tzv. „okrugli sto“. To je proces u kojem kolege novinari zajedno sa autorom i osobom za provjeru činjenica čitaju tekst naglas i komentarišu dijelove koji su im nejasni. U ovom procesu se često događa da se tekst izmjeni. Ako tekst nije jasan iskusnim kolegama, ne može ga razumijeti ni onaj zbog koga ga pišete.

Da bi se zaštitili od klevete, potrebno je da svoj tekst ne kitite dodatnim epitetima: „kriminalac“, „prevarant“, „kriminalna hobotnica“ ili igrana riječi koje mogu povrijediti ugled i dostojanstvo osobe o kojoj pišete, a koje ne možete dokazati. Konačno, zašto biste to radili, ako niste sasvim sigurni da je to istina? Novinar koji ima argumente i dokaze nema potrebu da od svog teksta pravi politički ili marketinški pamflet. U njemu nema mjesta za nizove uskličnika ili, još gore, upitnika. To bi bio neupitan znak da tekst ne nudi odgovore, već postavlja pitanja. A to već nije novinarstvo, zar ne? Umjesto bombastičnih etiketa, dovoljno je da osobu o kojoj pišete imenujete i da objasnite šta je i kako radio jer je to naš posao. Sve ostalo ostavite svojim čitateljima. Oni će na osnovu svega što ste im ispričali donijeti zaključak o toj osobi. Tako se pravi kritičko javno mnjenje, koje će sutra, naviknuto na kvalitet novinarstva koju mu vaša redakcija i vaš način rada daju, najmanje to isto tražiti i od drugih.

Isto je i sa objavljinjem fotografija. Ponižavajuće fotografije aktera vaših priča bez odjeće, sa prstom u ustima ili u nosu neće doprinjeti kvaliteti teksta. Biće zanimljivo dan ili dva, ali neće pokrenuti istražne radnje protiv te osobe. A pritom, lako može biti osnova za tužbu protiv autora.

Tekstovi bez epiteta, prozivanja, prizemnih kvalifikacija i metafora se mogu činiti dosadnim, ali dosadno ne znači loše. Dosadno je odlično ako prenosi tačne, istinite i provjerene informacije koje mogu odgovorne odvesti pred sud.

Ćuti i trpi: Flaster na usta onima koji drugačije misle

Piše: Andrijana Pisarević

Slobodu govora i njena ograničenja u BiH nemoguće je posmatrati izvan prizme ekonomskih uslova života novinara, hroničnog nepoznavanja sopstvenih prava, pa i onih na slobodu pristupa informacijama, ali i podaništvu koje njihove kuće njeguju prema vladajućim strukturama i centrima moći.

Zahvaljujući svim ovim faktorima, novinari se svakodnevno suočavaju sa raznim preprekama koje direktno ili indirektno utiču na slobodu govora, počevši od uskraćivanja izjava i zabrana bavljenjem određenim temama i događajima, preko direktnih prijetnji, do otkaza zbog neposlušnosti.

Na pitanje koja su to naša najveća ograničenja i da li ima više cenzure ili autocenzure, novinari, profesori i analitičari nabrojali su mnoge faktore, ali su se složili da su daleko opasnija ona koja postavljamo sami sebi u odnosu na zabrane medijskih kuća. Svi se slažu da su ograničenja slobode govora postala toliko duboka da novinari svjesno izbjegavaju čak i neke manje bitne teme kako se ne bi zamjerili ili rizikovali da im poslodavac odbije priču i još ih kazni zbog entuzijazma. Sa druge strane, ponekad se po diktatu više sile ignoriše čitava jedna stvarnost, kako bi se banalizovala i skrajnula sa naslovnih strana. Upravo to se dešava u slučaju misteriozne smrti Davida Dragičevića o čemu RTRS otvoreno izvještava isključivo iz perspektive odbrane MUP-a, ignorajući proteste na Trgu Krajine u Banjaluci, kao i agencije Srna koja je čak objavila tekst pod naslovom: "Dragičević se potukao, opljačkao kuću i skočio u rijeku".

Politička analitičarka Tanja Topić govori da se sloboda govora kod nas ograničava na način da se pojedinim medijima sprečava pristup u određene institucije, a samim tim i da izvještavaju o nekom događaju. Druga vrsta ograničenja je neprovodenje zakona o slobodnom pristupu informacijama, te nedavanje izjava nepodobnim medijima.

- Problem se očituje u podjeli na naše i njihove medije, podobne i nepodobne. Podobni su privilegovani, a oni koji se kritički odnose prema nosiocima određenih politika i funkcionerima nisu. Ilustrovaču prijem za Dan slobode medija kod premijerke Republike Srpske Željke Cvijanović. Tamo nisu bili pozvani svi. U jednom određenom periodu kružili su dopisi po javnim institucijama u kojima im se pa gotovo naređuje kome mogu davati izjave, a kome nikako. To ograničavanje slobode medija i onemogućavanje pojedinih novinara da rade svoj posao gotovo da graniči sa diskriminacijom - kaže Topićeva.

Ona kaže da je teško odvagnuti čega ima više, cenzure ili autocenzure, ali da smo skloniji da više reagujemo na ovo drugo. Problem je što nam je sve to postalo normalno i prihvatljivo. Cenzura nam je vidljivija u javnom prostoru. Određeni centri i kabineti su pretvoreni u redakcije i određuju uređivačke politike, i to nije tajna. Imali smo i crne, odnosno, liste zabranjenih gostiju i sagovornika na javnom emiteru. I to je objelodanio nekadašnji generalni direktor RTRS-a Rajko Radovanović.

- To je moderno stavljanje flastera na usta pojedinaca koji drugačije misle. Vidjeli smo i malo pobune u javnosti zbog toga. Najgore je što nam je to u jednom trenutku postalo normalno i prihvatljivo – kaže Topićeva.

O čutanju pojedinih medija o slučaju Dragičević, ona govori da je prečutkivanje veliki profesionalni propust i obmanjivanje javnosti.

- Nekada je čutanje gromoglasnije od velike buke i ukazuje na neke bitne procese i događaje. Pogrešno je misliti da ako nešto prečutite i ignorišete da se nije ni desilo. Nije lako novinarima koji su kao podvojene ličnosti

Slobodu govora i njeni ograničenja u BiH nemoguće je posmatrati izvan prizme ekonomskih uslova života novinara, hroničnog nepoznavanja sopstvenih prava, pa i onih na slobodu pristupa informacijama, ali i podaništvu koje njihove kuće njeguju prema vladajućim strukturama i centrima moći.

*Politička analitičarka
Tanja Topić govori
da se sloboda govora
kod nas ograničava na
način da se pojedinim
medijima sprečava
pristup u određene in-
stitucije, a samim tim
i da izvještavaju o
nekom događaju. Druga
vrsta ograničenja je
neprovodenje zakona o
slobodnom pristupu infor-
macijama, te nedavanje
izjava nepodobnim medi-
jima.*

između čekića i nakovnja: na jednoj strani pritisnuti uređivačkim politikama, odnosom vlasnika medija sa određenim centrima moći, i ličnog pojedinačnog profesionalnog integriteta. Svako ima mogućnost izbora, ali je pitanje šta ko od nas bira: komoditet, osiguranu egzistenciju, i čutanje, odnosno netalasanje ili pak čist profesionalan obraz, koji ne možete kupiti za sitan novac. Društvene mreže vam daju tu slobodu koju nemate drugdje, na nekom drugom mediju, ali i to ima granicu. Do onog trenutka, do kojeg to ne zasmeta kućama, urednicima i vlasnicima za koje rade. Onda će im i taj prostor slobode zasigurno biti oduzet - rekla je ona.

Siniša Vukelić, predsjednik Kluba novinara Banjaluka kaže da sloboda govora na cijelom ovom prostoru pati od istih bolesti kao i aljkavo državno uređenje, nefunkcionalna demokratija.

- Prvo, istorijsko kolonizatorsko-diktatorsko-kriminalna vlast je ostavila posljedice u svijesti građana. Drugo, ograničenje slobode je direktno vezano za ekonomsko propadanje kako čitalaca i gledalaca tako i redakcija. Sve zajedno daju konglomerat onog što danas imamo na medijskom tržištu. Pritisci, realni i umišljeni strah rodili su cenzuru i sve jaču autocenzuru. Teško je odrediti zato što je između cenzure i autocenzure granica nejasna i rastegljiva. Autocenzura funkcioniše da ne bi bilo potrebe za cenurom, pa kolege misle da na taj način sačuvaju barem malo dostojanstva jer im neće neko drugi brisati, skraćivati ili ukidati emisije, priloge i tekstove. Naravno grijše, time gube poštovanje u struci i takve stvari se pamte. Autocenzura je znatno opasnija. Otvorena cenzura budi otpor, stvara kreativnost pomoću koje novinari pronalaze načina da građanima ipak saopšte šta se dešava u društvu. Kod autocenzure toga nema, prihvataju se pravila ponašanja i odmah postaje mali cenzor, samog sebe - kaže Vukelić.

Borislav Vukojević sa Fakulteta političkih nauka u Banjaluci smatra da je sloboda govora kod nas najčešće ograničena sužavanjem javnog prostora za različita mišljenja.

- Na primjer, ono što mediji ne prate, kao da se nije desilo. Takođe, tu su otvorene i latentne prijetnje novinarima i građanima. Više je autocenzure, ali to je proizvod "cenzorske organizacijske kulture" u većini medija. Dakle, autocenzure ne bi bilo da se nije "učila" na cenzuri, pa se prenosila preko zaposlenih. Ilustracija svega ovoga je "slučaj Dragičević" koji je pokazao pravu sliku medija i to treba javno reći. RTRS, kao javni servis, počeo se baviti ovim slučajem kada su izvještavali u okviru "politizacije" na Trgu, pokušavajući na sve načine da okupljanja smjeste u kontekst "rušenja Republike Srpske". Mislim da je to jako licemjerno, braneći se stavom "ne možemo kriviti MUP RS jer nema dokaza", dok istovremeno za navodne napade na RS ne nude niti jedan dokaz. Ipak, s druge strane, ne podržavam ni blogere koji iznose neprovjerene i netačne podatke, jer i to može da relativizuje istinu - rekao je Vukojević.

Siniša Vukelić kaže da svako ima pravo na lični stav, ali da čutanje pojedinih medija na ovako veliku tragediju i interesovanje javnosti, kakva je u slučaju smrti Davida Dragičevića, pokazuje za koga oni prave vijesti i emisije.

- Ignorisanje je čak i bolje od pristrasnog izvještavanja kojem pokušavaju pribjeći u posljednje vrijeme da opravdaju prethodno. Tako otvoreno staju na političku stranu na čijoj nije većina njihovih pretplatnika. To što pojedini novinari tih kuća iznose svoja mišljenja i kada nisu u skladu sa uređivačkom politikom svakako je ohrabrujuće - kaže Vukelić.

Gdje je zapela sloboda?

Piše: Nikolija Bjelica

Ako je sloboda izražavanja jedan od temelja demokratije te preduslov za njen razvoj, u temelju Bosne i Hercegovine, utisak je, nešto ne štima. Pravo na slobodu izražavanja trebalo bi da bude zagarantovano svakom pojedincu, ali najteže ga je, čini se, praktikovati novinarima, jer im se isto nastoji uskratiti na različite načine. To najbolje rade pojedinci, institucije ili odrđene interesne grupe koji ne žele čuti kritike na svoj račun, pa posežu za provjerenum metodama – pritisci, prijetnje, ucjene, tužbe, ignorisanje...

Sloboda izražavanja, bar kada su u pitanju mediji u istočnoj Hercegovini gotovo da ne postoji. Na testu slobode većina hercegovačkih novinara pada kada i ako se odluči baviti istraživačkim novinarstvom. Onima koji se „drznu“ na to rad je znatno otežan i na svakom mjestu im se nastoji uskratiti njihovo pravo na slobodno izražavanje. Iako malo, takvih medija, ipak, ima. Opstaju, ponajprije, jer još uvijek postoje odgovorni pojedinci koji vjeruju da je njihov poziv častan i u skladu s tim uvjerenjem djeluju. Medija i samoprovanih medija samo u Trebinju je oko dvadeset. Zakonska neuređenost u onlajn oblasti dala je slobodu svakome ko poželi da napravi svoj medij i plasira informacije koje želi, pa bi, posmatrajući sa strane, možda neko i pomislio da slobode, ipak, ima. Međutim, informacije koje se plasiraju su gotovo identične, pa je zaključak da pluralizam medija ne znači pluralizam ideja, stavova i pogleda na događaje. Uniformisano izvještavanje posljedica je ograničenih novinarskih sloboda, gdje je i autocenzura nezaobilazan faktor.

Ako je novinar, pak, oslobođen autocenzure, centri moći kojima ne odgovara neki medijski sadržaj, služe se ignorisanjem novinara i medija, otvorenim pritiscima i prijetnjama i, na kraju, sudskim tužbama koje, ionako finansijski nestabilne medije, još više iscrpe.

U misiji ograničavanja slobode izražavanja najlakše je oglušiti se o Zakon o slobodi pristupa informacijama, a državne institucije su majstori u tome. Direktor jednog javnog preduzeća u Trebinju je svojevremeno možda i najbolje ilustrovaod odnos institucija i moćnika prema Zakonu o slobodi pristupa informacijama - na upit našeg portala zašto nam nije dostavio tražene informacije u skladu sa zakonom, odgovorio je: „Pa, zakon je tu da bi se kršio“.

Da se zakon često krši zna i novinarka „Direkt“ portala Jelena Denda Borjan. Samo u posljednja dva mjeseca novinarima „Direkta“ javne institucije su se nekoliko puta ležerno oglušile o zahtjev o pristupu informacijama.

Iako je zakon omogućio bilo kom građaninu da zatraži informaciju koja je pod kontrolom nadležnog organa, trebinjska Gradska uprava na upit portala „Direkt“ umjesto odgovora dostavila je zahtjev da im pošalju dokaz o registraciji medejske kuće, uz opasku da će tek kada im to dostavite „razmotriti da li će odgovoriti na zahtjev“.

„Na memorandumu smo uredno poslali broj sudskog registra naše organizacije pri kojoj djeluje „Direkt“ portal, ali ni to, kao ni objašnjenja da zakon omogućuje svima pristup traženim informacijama, nije urođio plodom. Nedavno nam čak ni direktor lokalne radio stanice nije htio dostaviti informacije iako i sam zapošljava novinare. Veoma je teško doći do informacija i pored ovog zakona, jer i kada tužite nekoga zbog nedostavljanja informacija, put do pravde je veoma dug zbog sporosti pravosuđa, pa se rijetki odlučuju da tuže da bi dobili potrebne informacije“, tvrdi Denda Borjan, naglašavajući da je poseban pritisak na novinarima koji rade u malim sredinama.

U misiji ograničavanja slobode izražavanja najlakše je oglušiti se o Zakon o slobodi pristupa informacijama, a državne institucije su majstori u tome. Direktor jednog javnog preduzeća u Trebinju je svojevremeno možda i najbolje ilustroval odnos institucija i moćnika prema Zakonu o slobodi pristupa informacijama - na upit našeg portala zašto nam nije dostavio tražene informacije u skladu sa zakonom, odgovorio je: „Pa, zakon je tu da bi se kršio“.

“Iako postupamo profesionalno, činjenice u tekstu predstavljamo vjero-dostojno i pozovemo sagovornike, dobijamo verbalne uvrede i prijetnje tužbama. Nerijetko se dešava da nam političari, o kojima pišemo ono što im ne odgovara, potcrtavaju kako nam poznaju porodicu i slično, što su, takođe, suptilni pritisci na naš rad. Potrebno je poboljšati rad pravosuđa, kako bi oni od kojih tražimo informacije imali u vidu da će biti oštrosankcionisani ako nam ne dostave informacije. Takođe, bilo bi dobro kada bi nadležna osoba koja se ogluši o ZOSPI plaćala kaznu iz svog džepa, jer bi ih to natjeralo na savjesnije pružanje informacija”, smatra Denda Borjan.

Nerijetko se dešava da nam političari, o kojima pišemo ono što im ne odgovara, potcrtavaju kako nam poznaju porodicu i slično, što su, takođe, suptilni pritisci na naš rad. Potrebno je poboljšati rad pravosuđa, kako bi oni od kojih tražimo informacije imali u vidu da će biti oštrosankcionisani ako nam ne dostave informacije.

Novinarka iz Trebinja Marija Manojlović ističe da je na sceni, bar kada su u pitanju lokalni mediji, trend smanjenja novinarskih sloboda.

“Pravo novinara na slobodu izražavanja, ali i pošten i odgovoran odnos prema profesiji svakodnevno se dovodi u pitanje. Pravo da uređuju vijesti sebi daju političari, oglašivači i druge interesne grupe, a, nažalost, često im je to i omogućeno. Novinari u borbi za svoju egzistenciju zaboravljaju temeljne principe na kojima počiva profesija. Oni koji se usude da ne pristanu na cenzuru ili autocenzuru rizikuju uznenimiravanja, prijetnje, napade i svoja radna mjesta”, kaže Manojlović.

Naglašava da je veliki problem za novinara ignorisanje zahtjeva za pristup informacijama.

“Javne ustanove i institucije se neće ni zabrinuti kada na njihovu adresu stignu neugodna pitanja, jednostavno će se oglušiti na Zakon o slobodi pristupa informacijama. Vrlo jednostavno”, zaključuje ona.

Dobar primjer borbe protiv ograničavanja slobode izražavanja na medijskoj sceni BiH daje Centar za istraživačko novinarstvo (CIN) koji je dobio devet presuda protiv institucija zbog nedostavljanja traženih informacija.

—

“Nerijetko se dešava da nam političari, o kojima pišemo ono što im ne odgovara, potcrtavaju kako nam poznaju porodicu i slično, što su, takođe, suptilni pritisci na naš rad. Potrebno je poboljšati rad pravosuđa, kako bi oni od kojih tražimo informacije imali u vidu da će biti oštro sankcionisani ako nam ne dostave informacije. Takođe, bilo bi dobro kada bi nadležna osoba koja se ogluši o ZOSPI plaćala kaznu iz svog džepa, jer bi ih to natjeralo na savjesnije pružanje informacija”

SLOBODA: Želimo li slobodu izražavanja - moramo je dati i neistomišljenicima

Piše: Vera Soldo

Kada želimo staviti naglasak na neku temu, neku tezu ili raspravu, često se citiraju veliki filozofi, književnici, intelektualne gromade. Iako tome nisam sklona, možda da ovaj put učinim iznimku i na kratko se ukalupim u takav početak.

Ludwig von Mises u ‘Svemogućoj državi’, 1944. kaže: Uzaludno je boriti se protiv totalitarizma totalitarnim metodama. Slobodu mogu ostvariti samo oni koji bezuvjetno prihvate njene principe. Prvi preduvjet za bolji društveni poredak je vraćanje bezgranične slobode misli i riječi”

ili

François-Marie Arouet Voltaire: “Ja se ne slažem niti s jednom riječi koju si izgovorio, ali ču do smrti braniti tvoje pravo da ih izgovoriš”.

BiH je uistinu podijeljeno društvo, gdje svatko ima svoju istinu o prošlosti, svoje razumijevanje sadašnjosti i svoje viđenje budućnost. Tako je i sa pravom na slobodu izražavanja, zajamčenu članom 10. Europske konvencije o ljudskim pravima. Slobodu izražavanja, na žalost, jedni drugima često želimo ograničiti, unatoč Voltaireu...

Mutiramo u razvoju demokracije – treba nam vrijeme

Danas stremimo razvijenim demokracijama i slobodno se, bez ograničenja izražavati, i to nije uvijek jednostavno...često smo izgubljeni, mutiramo u tom razvoju, kao zbumjeni adolescenti-tinejdžeri - nismo ni mali, a daleko smo od velikih. Ipak, danas je pristup puno drukčiji nego što je to bilo od 1941.-1945., ali i od 1945. - pa do 90-tih. Tada je ova tema bila istinski tabu i ma kako to kome zvučalo. Danas smo povlašteni jer otvoreno razgovaramo o ovoj temi.

Što je sloboda izražavanja i smije li se ograničavati? Smijemo li nametnuti samocenzuru ili tražiti kažnjavanje drugih koji također koriste slobodu izražavanja? Smijemo li tražiti zabranu međusobne, žustre, argumentirane s obje strane, a nerijetko i oštре i uvrjedljive, ali i javne polemike novinara-autora s različitim stavovima?

Želimoli, u ovoj, svojoj, slobodi tražiti zabranu pluralizma, tog svojevrsnog tržišta ideja, zabranu slobode iskazivanja javnog mišljenja svojim neistomišljenicima? Hoćemo li u svojoj želji za demokracijom, u sebičnom ekskluzivitetu prava samo na vlastiti stav, postati antipod vlastite ideje?

Zazivati novi teror nad drugima?

Zar ćemo zaboraviti da su u povijest ušli političko-književni okršaji Antuna Gustava Matoša s Gjalskim, Marjanovićem, Hranilovićem, Begovićem, Ujevićem, Kovačićem...Možete li zamisliti da veliki Tin Ujević, u tekstu ‘Cezar na samrti’, Matoša naziva “vječni zaplotnjak”, “originalni majmun”, “jedinstvena vrana”, “plagijatorom Barrësa i Baudelairea”. Ni ovaj mu ne ostaje dužan pa vrgoračkog boema s ‘kristalnom kockom vedrine’ uspoređuje sa “psetom koje je sjelo kraj puta i laje na prolaznike”...

Krleža je kritizirao pjesništvo Alekse Šantića i to čak pišući u formi nekrologa, rugao se Dučiću i mnogim drugima. Matvejević je beskompromisno prozivao Aralicu, Stankovića, Pešordu koji ga je čak tužio za klevetu i dobio itd. I danas se polemizira, nekada oštro da nadmašuju sve standarde polemičkog diskursa, nekada nešto blaže...Ali polemizira se, raspravlja, čak i međusobno vrijeđa...

Ali, zaista, trebamo shvatiti da je to tako jer ipak imamo – slobodu izražavanja.

Ograničavanje slobode izražavanja, ali i prava na profesionalan rad

Maskota ‘Vučka’ Zimskih olimpijskih igara iz 1984. u Sarajevu, kobna je bila za Elmu Kazagić, urednicu i voditeljicu emisije FTV-a ‘Mreža’. Za one koji žele znati što je, zapravo posrijedi, bez prevelikih pojašnjenja - neka pogledaju ‘Mrežu’ od 13. veljače 2018. i sve će biti puno jasnije. Nakon toga za Elmu više ništa nije isto. A samo dvije godine prije proglašena je novinarkom godine i to upravo zahvaljujući uređivanju i prilozima ‘Mreže’.

Što bismo kazali na činjenicu da je Centar za istraživačko novinarstvo (CIN) mjesecima čekao na informacije od javnih institucija? Ali, nije se bilo šaliti - zaredale su tužbe sukladno Zakonu o slobodi pristupa informacijama pa sada gospoda iz javnih institucija “pušu i na hladno” i tražene informacije dostavljaju bukvalno u isti dan.

Što biste kazali na tezu da je tema oko preimenovanja mostarskih ulica, prvenstveno vrlo upitnim imenima iz neslavne, ustaške prošlosti čisto politikanstvo vodećih stranaka u Mostaru o kojoj se ne smije pisati na profesionalan način, činjenično već jedino “prihvatljivo” - politikanski?

Što biste kazali na zabranu ulaska novinarki u Skupštinu RS-a, na konferenciji za medije na njena pitanja se ne odgovara jer se “usuđuje” pitati i preispitivati?

Pojedinci i vlasti koji se zovu demokratskim, a nameću ove neslobode mogli bi se nazvati idiotima. Upravo kao što je austrijski novinar Gerhard Oberschilich nazvao bivšeg vođu Austrijske slobodarske stranke Haidera nakon njegovog nacističkog ispada. Europski sud za ljudska prava oslobođio krivnje novinara, smatrajući da može izraziti takvu svoju novinarsku kritiku javnoj osobi. Oni slobodniji mogli bi protumačiti da se Europski sud složio da je Heider idiot.

Na žalost, novinari znaju i zloupotrijebiti slobodu izražavanja

Sjećate li se “slobode izražavanja saplitanjem” mađarske reporterke Petre Laszlo kada je, snimajući stampedo nesretnih izbjeglica, bešćutno podmetnula nogu muškarcu s djetetom i udarila mladu Siriju. Na sudu se branila ‘samoobranom’, ali je ipak osuđena uvjetno na tri godine.

Kao i brojni drugi i novinarka ‘The Guardiana’ Monisha Rajesh imala je svoje mišljenje o Trumpovoj pobedi i to vrlo radikalno - ona je na svom Twiteru napisala da je “vrijeme za atentat Trampa”. Dobila je otkaz, a deaktivirani su joj profili na Twiteru i Facebooku, ali nije sudski procesuirana zbog poziva na ubojstvo.

Haška presuda hrvatskoj šestorci pokazala je koliko nam je zaista mio jezik mržnje i da na to nisu imuni niti novinari: Lijevi su likovali “nad ustašama” jer je “...krepao od čokalja”, desni su odgovarali “prljavim balijama, bosandžerosima i mudžhednjima”. Jedni druge nazivali su fašistima i možda je to jedino najблиže istini.

Umjesto zaključka

Imamo li u BiH, takvoj kakva jest, ograničavanje slobode izražavanja? Imamo.

Možemo li to slobodno, bez straha ustvrditi i raditi da ograničavanja bude što manje? Možemo.

Je li to ipak znak demokracije kakvu baš i nismo često viđali prije neovisne, suvremene i slobodne države BiH? Da.

Trebamo li ustrajati i inzistirati na stalnom razvoju prvo nas samih, a potom i društva u kojem živimo? Uvijek.

Upravo onako kako to kaže Ivo Andrić: “Sve Drine ovoga svijeta su krive. Mi ih nećemo stići ispraviti. Mi ih nikada ne smijemo prestati ispravljati”.

Impressum

Udruženje/udruga BH Novinari
Kralja Tvrtka 5/5, Sarajevo, BiH
Tel: +387 33 223 818;
Fax: + 387 33 255 600
E-mail: bhnovinari@bhnovinari.ba;
Web: www.bhnovinari.ba

Redakcijski kolegij biltena
Faruk Kajtaz
Siniša Vukelić
Borislav Vukojević
Bedrana Kaledović
Amer Tikveša

Urednik
Arman Fazlić

Fotografija
Udruženje/udruga BH novinari